

10. Окупаційний режим на Дніпропетровщині в хронологічних довідниках місцевих органів влади : зб. док. / ред. Є. І. Бородин. – Дніпропетровськ : Греда, 2010. – 380 с.

11. Потильчак О. В. Професійне навчання і підготовка трудових резервів в Україні в період німецько-фашистської окупації (1941–1944) : політика і практика агресора / О. В. Потильчак. – К. : ТОВ «Між. фін. аг.», 1998. – 36 с.

12. Титаренко Д. М. Культурні процеси в Україні у роки нацистської окупації (зона військової адміністрації) / Д. М. Титаренко. – Львів : Нац. акад. наук України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, 2014. – 442 с.

13. Шевченко Н. В. Діяльність національних культурно-освітніх закладів півдня України в період німецько-румунської окупації 1941–1944 рр. : дис. ...канд. іст. наук : 07.00.01 / Наталія Володимирівна Шевченко. – Миколаїв. 2010. – 242 с.

*Грицюта Оксана Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського» (Одеса)*

ІСТОРІЯ БУДИНКУ КИЇВСЬКОГО ВІДДІЛЕННЯ РОСІЙСЬКОГО ТЕХНІЧНОГО ТОВАРИСТВА

Друга половина XIX ст. характеризувалась стрімким розвитком промисловості, енергетики, залізничного та інших видів транспорту. У цей період виникає ряд нових промислових районів, відбувається становлення нових галузей. Російські вчені та інженери зробили ряд важливих винаходів у природознавстві й техніці. У цей період склались сприятливі умови для створення наукових товариств, провідну роль серед яких відігравали Російське технічне товариство (далі – РТТ), а також його відділення, які стали своєрідними дослідницькими центрами, зробили значний внесок у розвиток вітчизняної науки і техніки наприкінці XIX – початку XX століття.

На території України одним із таких центрів стало Київське відділення Російського технічного товариства (далі – КВ РТТ), навколо якого почали гуртуватись спеціалісти з різних галузей промисловості, народного господарства і техніки. Як відомо, КВ РТТ створювалось з метою розвитку технологій виробництва цукру. Ініціатором його створення виступав впливовий виробник цукру М. І. Терещенко. Він запросив вчених до свого заводу у м. Городище, саме там на першому етапі і базувалось Товариство.

У 1873 р. Правління Київського відділення було переведено з м. Городище до Києва, і перший час засідання проводились у невеликому приміщенні по вул. Володимирській поблизу Київського театру опери та балету. Пізніше зібрання члени Відділення проводили в залах Міської Думи, Міської біржі, Організації штучних мінеральних вод, винаймали приватний будинок на Хрещатику. Із зростанням активності та особового складу Відділення та збільшенням кількості науково-технічних питань, що

розглядалися на засіданнях, потреба у власному просторому будинку ставала все більш актуальною. [1].

З ініціативою будівництва власного будинку Київського відділення РТТ виступив інженер-технолог Аким Васильович Сироткін під час святкування у 1896 р. 25-річчя діяльності Відділення; він перший зробив грошовий внесок у фонд побудови будинку Київського відділення. Для збору коштів на будівництво був створений спеціальний фонд. Значну частину необхідної суми склали пожертви меценатів, таких як Л. Т. П'ятаков, К. В. Фішман. Допомогу у фінансуванні будівництва також надали цукрозаводчики, які частину коштів від продажу цукру (0,1 коп. з пуда цукру) направляли до фонду [2, с. 24].

У 1904 р. Радою Відділення був створений спеціальний Будівельний комітет начолі з В. Ф. Самиренком, також до Комітету увійшли: А. В. Кобелев, К. В. Остроградський, І. А. Булгаков. Створена робоча група приступила до розробки проекту будівлі. Робота комісії проходила повільно, тому у 1910 р. її склад було дещо змінено. Головою став проф. Г. Г. Де-Метц, заступниками – А. В. Кобелев та К. В. Фішман. Членами комісії стали – А. А. Абрагамсон, В. А. Безсмертний, В. І. Васильєв, Л. М. Городецький, А. А. Ких, К. В. Остроградський, Ф. Ф. Ессен, Л. Т. Пятаков, А. В. Сироткін та М. П. Овсянніков. Окрім розробки проекту будівництва, Комісія також займалась фінансовими питаннями. Нажаль, не дивлячись на всі зусилля, на спорудження будинку не вдалося зібрати повну суму, тому для того, щоб доповнити нестачу, Київське відділення уклало угоду з Правлінням Київського Міського Кредитного Товариства про заставу усього майна Київського відділення РТТ на суму 180 тис. руб. для отримання кредиту [3, с. ХСІІІ–ХСVІ.].

У 1910 р. під будівництво Київською міською громадською управою у безстрокове користування була виділена ділянка між вулицями Мало-Володимирській (нині вул. О. Гончара) та Святославської (нині вул. В. Липинського), де 30 вересня 1912 р. відбулось закладання фундаменту нової споруди за системою гірського інженера О. Е. Страуса. Будівлю було споруджено за проектом інженера О. В. Кобелева. Це чотириповерховий будинок, збудований у стилі класицизму, з рисами неоампіру. За планом будинок нагадує птаха або літак, головою якого є напівкруглий наріжний об'єм з шістьма колонами на рівні другого-третього поверхів. Високий аттик колись завершувався куполом, який, нажаль, був зруйнований. Загальна місткість будівлі складала 3360 кв. саж. (7168,8 кв. м), в будинку існував зал на 750 осіб, спеціально оснащений для проведення наукових доповідей з кінематографом і приміщення для проведення з'їздів [1].

Крім Товариства, у приміщенні розмістились школа десятників та її майстерня, школа друкарської справи та друкарня, Київське політехнічне товариство інженерів та астрономів. Перший поверх будинку займало безпосередньо Київське відділення. Для проведення зборів, концертів та читання лекцій призначалось кілька зал для зібрань. Велика зала для зібрань вміщувала 1000 осіб і була обладнана сценою, планувалось також встановити

обладнання для демонстрації фільмів. Будівля освітлювалась електричними лампами і була обладнана системою вентиляції; щоб запобігти підтопленням, проектувальники влаштували систему підземного дренажу. Освячення будівлі КВ РТТ відбулось 14 лютого 1914 р. З цього приводу пройшло урочисте засідання Київського відділення Російського технічного товариства [4, с. XXXV–XLIV] .

Але, нажаль, через кілька місяців почалася Перша світова війна, події якої негативно позначились на діяльності Київського відділення. Через складну політичну ситуацію порушився звичайний режим роботи КВ РТТ, стало важко регулярно проводити загальні збори і засідання. У цей період діяльність Відділу була направлена головним чином на забезпечення потреб фронту. З цією метою за ініціативою інженера Г. Ф. Білопольського у Київському відділенні було створено Київський місцевий комітет санітарно-технічної допомоги учасникам війни.

У січні 1917 р. в будинку Київського відділення РТТ, який був оснащений центральним опаленням та електричним освітленням, рішенням Київської міської управи було розміщено 246-й польовий запасний військовий шпиталь на 280 ліжок для офіцерів. Після війни Київська міська управа не компенсувала Київському відділенню витрати на опалення, воду та електрику, що спричинило величезний дефіцит коштів. Крім того, Відділення не змогло розрахуватись за кредит, взятий на будівельні роботи. Тому 12 березня 1918 р. КВ РТТ отримало повідомлення, що Київське Міське Кредитне Товариство виставляє будинок КВ РТТ на продаж за невиконання кредиту та пені. Вже в січні 1918 р. Міністерство торгівлі і промисловості почало захоплення будинку, а 27 квітня 1918 р. Київське відділення РТТ отримало від Господарчого Департаменту Ради Міністрів реквізиційний акт за № 4 від того ж числа на реквізицію будинку Відділення.

Намагаючись відстояти свою власність, КВ РТТ звернулось до міністра торгівлі і промисловості з клопотанням про відміну реквізиційного акту і запропонувало Міністерству укласти з Київським відділенням угоду про наймання приміщення. У клопотанні наголошувалось, що вже протягом 46 років Товариство працює на розвиток науки та господарства України, особливо у місцевій цукровій промисловості, яка є однією з найголовніших галузей країни. Також була звернута увага на те, що у приміщеннях будинку Відділення містяться ще й інші технічні організації серед яких: Товариство Політехніків та Агрономів, Союз Інженерів, Товариство нагляду за паровими котлами, Київський географічний інститут, Комітет Військово-технічної допомоги, Школа десятників, Школа монтерів-телефоністів, Школа друкарської справи, Товариство взаємодопомоги службовців цукрових заводів, редакції журналів “Інженер”, “Записки з цукрової промисловості та теплової техніки КВ РТТ”, “Щорічник з цукрової промисловості” та “Известия Киевского Областного Союза Инженеров”, діяльність яких також може припинитись через реквізицію будинку. У листі-клопотанні до Міністерства Правління КВ також зазначило, що будинок було збудовано на кошти-

пожертви від членів організації, і тому будинок Відділення є майном колективним. Подальша реквізиція, за словами Правління Товариства, призвела б до кінцевого розвалу організації і втрати майна.

Продажу завадив державний переворот 29 квітня 1918 р., коли до влади прийшов Гетьман Павло Скоропадський. Указом Гетьмана були ліквідовані усі акти Центральної Ради УНР, які не були засновані на законах Російської імперії. Однак, переписка і, відповідно, тяганина з органами міської влади тривала ще довго. Засідання Київське відділення проводило у декількох кімнатах на I та II поверхах будинку. На Загальних зборах Відділення 30 липня 1918 р. було організовано комісію з приводу питання про реквізицію будинку відділення.

Десятого серпня 1918 р. Київське відділення РТТ все ж таки отримало повідомлення про звільнення приміщення у 2-х тижневий термін згідно реквізиційного акту № 4 від 27 квітня 1918 року. Будинок було реквізовано з усім майном, яке оцінювалось на той час на суму в 1 млн. руб., “без детального опису”, тобто без огляду комісії, без оцінювання та без огляду. Київське відділення звернулось до пана Гетьмана з листом-клопотанням про скасування реквізиційного акту, сплату Міністерством заборгованості та про пропозицію Міністерству укласти з Київським відділенням угоду про наймання частини будинку. Чотирнадцятого серпня 1918 р. Правління Київського Міського Кредитного товариства знову попередило Відділення про те, що за несплату боргу на суму 8225 руб. будинок Київського відділення буде виставлено на торги 23 листопада 1918 року. Не дивлячись на всі зусилля, місто все ж таки відібрало у Київського відділення будинок і останні місяці свого існування у 1919 р. Київське відділення доживало за адресою: вул. Хрещатик, 39, кв. 14 [5, с. 88–90].

За часів УНР у будинку КВ РТТ перебувало Міністерство торгівлі і промисловості. У 1922-1924 рр. в ньому містився Інститут пластичних мистецтв, реорганізований з Української державної академії мистецтв, у якому викладали М. Бойчук, М. Бурачек, Ф. Ернст, М. Жук, Л. Крамаренко, брати В. і Ф. Кричевські, М. Макаренко і Д. Щербаківський. У 1930-х рр. в будинку працював новостворений Київський будівельний інститут. У КБІ викладали видатні українські архітектори О. Вербицький, В. Заболотний, Й. Каракіс, П. Костирко, В. Кричевський, історик архітектури І. Моргилевський. Вихованцем КБІ першого випуску був найвидатніший архітектор післявоєнного Києва, головний відбудовник Хрещатика Анатолій Володимирович Добровольський (1910–1988).

Після Другої світової війни в будинку КВ РТТ працювали науково-дослідні інститути АН УРСР: Інститут електротехніки, згодом електродинаміки під керівництвом видатного вченого, академіка АН УРСР і СРСР Сергія Олексійовича Лебедева (1902–1974); Інститут механіки, в якому працював засновник наукової школи з теорії пружності, акад. ВУ АН і АН СРСР Олександр Миколайович Динник (1876–1950); Інститут теоретичної фізики, першим директором якого був видатний фізик-теоретик і математик, акад.

АН УРСР і СРСР Микола Миколайович Боголюбов (1909–1992). Тепер у будинку міститься Інститут геологічних наук. [1]

Список використаних джерел

1. Вулиця Олесья Гончара [Електронний ресурс] // Київ. – Режим доступу : http://kiekray-nadin.blogspot.com/2013/04/blog-post_25.html.
2. Отчет о двадцатипятилетней деятельности Киевского отделения Императорского Русского технического общества (1871–1896). – К., 1896. – 47 с.
3. Протоколы и отчеты Киевского отделения РТО. Торжественное освящение здания Киевского отделения Императорского Русского технического общества // Записки Киевского отделения Русского технического общества. – 1914. – Т. 44.
4. Протоколы и отчеты // Записки Киевского отделения Русского технического общества по свеклосахарной промышленности. – 1914. – Т. 44. – № 5 и 6.
5. Пилипчук О. О. Історія Київського Відділення Російського Технічного Товариства (1871–1919) : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 07.00.02 : захищена 10.07. 2006 : затв. 18.01.2007 / Пилипчук Оксана Олегівна ; Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва. – Київ. – 228 с.

*Єгоров Владислав Володимирович, кандидат історичних наук, доцент,
Київський національний університет будівництва і архітектури*
**УКРАЇНСЬКИЙ ТА РОСІЙСЬКИЙ НАРОДИ НА СТОРІНКАХ
ЧАСОПISУ «ВЕСТНИК ЄВРОПЫ» У 1860-1890- ТІ РР.**

Однією з провідних тем на сторінках часопису «Вестник Европы», що виходив в столиці Російської імперії, у 1860-1890 – ті рр. було висвітлення проблем історії, рис культури українського та російського народів, стан їх вивчення [17, с. 872–874].

Варто наголосити, що кількість матеріалів з української історії, мови, літератури у період з другої половини 1880-х рр. до початку 1900 –х істотно скоротилася через реакційну політику царизму після вбивства Олександра II та цензурні попередження редакції «Вестника Європы».

Провідне місце в цьому напрямку публікацій часопису посідали дослідження М.І.Костомарова з Давньоруської історії в котрій вчений вбачав час виокремлення українського та російського народів [9, с. 7, 8, 15, 24, 27, 30]. Він був переконаний що, в період давньої Русі федеративні риси були характерним для усіх давніх народів, отже давня Русь являла собою землі з єдиною династією, церквою та місцевими народами. Водночас, О.М.Піпін, підкреслював, що в середині ХІХ ст. існувало два погляди на минуле Русі. Одним з них було уявлення, що вся Русь – з центром Києві, а інше (польське) – що Мала Русь немає зв'язку з Великоросією (спростовано у 1861 р. на сторінках «Основи».)